

Düşünmenin Bir İmkânı Olarak “Felsefe Yapma”

"Philosophizing" as a Means of Thinking

Feysel TAŞÇIER*

Öz: Felsefe etkinliği bir düşünme – bilme disiplini. Bu disiplin ile ortaya çıkan felsefi bilgi edimi belirli bir refleksiyon ve metodolojik süreçten geçerek ortaya çıkar. Felsefi bilginin ister epistemolojik, ontolojik, ister etik, siyaset, dil vb. konularda ortaya koyduğu belirli düşünme tekniği “felsefe yapma” denilen tarzı ortaya çıkarır. Belirli bir teknikle ortaya çıkan “felsefe yapma” etkinliği teorik ve pratik olarak “olanı” inceler. Olanı boyutlarıyla birlikte serimleyen düşünürün izlediği metoda yön veren sadece sorusu mudur? Yoksa düşünmesini besleyip etkileyen ve arka planda içinden geçip geliştiği dil – kültür bağlantısı mıdır? Bu sorulara benzer şekilde düşünmemizi besleyip etkileyen pek çok başka çevresel etkilerden de söz etmek mümkün mü? vb. sorular bu incelemenin konusunu ve sorun alanını oluşturmaktadır. Felsefe yapmanın gerisinde yatan motivasyonun tarihsel olarak diğer bilme biçimlerine göre farklılığı veya varsa önceliği nereden ileri gelmektedir? Biliyoruz ki filozof sistem inşaa eder ve kurduğu sistemiyle olanı daha açık bir şekilde görünür kılar. Belirli düşünme sistemleriyle gerçekleşen bir bilme disiplini olarak felsefe, düşünürün aynası olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylesi bir aynada gösterilen ile olan, başka deyişle temsil ile nesnesi arasındaki bağlantıda “düşünme, felsefe yapma, bilme” ne gibi süreçlerden geçerek gelişir? Bu soru incelemenin amacını oluşturmaktadır.

Anahtar sözcükler: Felsefe Yapma, Düşünür, Bilme, Düşünme, Yöntem

Abstract: The activity of philosophy is a discipline of thinking – knowing. The philosophical act of knowledge that emerges with this discipline emerges through a specific reflection and methodological process. The specific technique of thinking that the philosophical knowledge puts forward on issues such as epistemological, ontological, ethics, politics, language, *etc.*, gives birth to the style called "philosophizing." The activity of "philosophizing" that arises from a certain technique, examines "the resultant" theoretically and practically. Is it only the question that guides the method followed by the thinker, who reveals the resultant with its dimensions? Or is it the language – culture connection that nourishes and influences his thinking and through which he develops in the background? Likewise to the aforementioned questions, is it also possible to speak of many other environmental influences that nourish and affect our thinking? and questions alike constitute the topic and problem area of this study. Where does the historical disparity or priority, if any, of the motivation behind philosophizing compared to the other paradigms of knowing come from? We are aware that the purpose of the philosopher is to build systems by which he can reveal the resultant in a clearer manner. Philosophy, as a discipline of knowing that occurs with certain thinking systems, rises before us as the mirror of the thinker. Within the connection between the shown and the resultant, in other words, the representation and its object in such a mirror, what are the processes that "thinking, philosophizing, knowing" develop through. This question constitutes the purpose of this study.

Keywords: Philosophizing, Thinker, Knowing, Thinking, Method

---

* Doç. Dr., feysel.tascier@gmail.com. <https://orcid.org/0000-0001-5206-475X>

I

Her disiplinin kendi varlık koşulunu belirleyen ve onu o yapan temel sayılabilecek özellikleri vardır. Düşünmenin bir imkânı olarak felsefe yapma etkinliğine baktığımızda ise, bu alanın özellikleri soru - cevap diyalektiği içinde kendini gösterir. Düşünmenin diyalektiği içinde “felsefe yapma”, bizi bir şeyi bir şey için ve bir şeyle yapmak gibi bir amaçlılığın içine sürükler.

Bir amaç veya belirli bir anlam etrafında gelişen felsefi etkinlik, sadece filozofun özel çabası ile ortaya çıkan bir şey değildir. “Felsefe yapma”, uzmanından öte bir niteliktedir. Düşünen, anlam ve değer arayan bilim adamı, sanatçı, yazar, şair vb. etkinliğinde kısacası çoğu insanın özel çabasında felsefe yapmanın bir boyutu gizil olarak yer alır. Nitekim böylesi geniş bir değer ve anlam dünyasında, pek çok başka uzmanın kendi işinde yaşayıp yansıttığı anlatımlar; felsefenin geniş anlam ve değer dünyasının bir özelliğidir.

J. M. Bochenski’ye göre; Antik çağda “felsefe ile bilimin Aristoteles’te aynı anlama geldiğine, sonradan tek tek bilimlerin felsefeden kopuşunu” geniş değer ve anlam dünyasındaki kökensel bağlantısından kaynaklanmaktadır. Bilimlerin zamanla felsefeden kopuşunu ve kendi uzmanlık alanlarına odaklanmaları, felsefeden uzak veya günümüzde artık daha az felsefe yapıldığına dair düşünceye kapılmamıza yol açabilirdi. Bochenski (1994, 23), bilimlerin her birinin felsefeden uzaklaşmadığını aksine günümüzde bin yıl öncekinden daha fazla felsefe olduğunu ileri sürer. Nitekim günümüzde bilimlerin sayısı ve *olana* yönelik araştırma teknikleri, soru, anlam ve bağlantı arayışları felsefeyi yoksullaştırmamıştır aksine zenginleştirmiştir.

Dahası Aristoteles, felsefeye karşı olanlara şu eleştiride bulunuyordu: “Felsefe ya yapılır – diyordu– ya yapılmaz; ama felsefe yapılmazsa, bu da ancak bir felsefe adına olur düşüncesiyle yerinde bir tespitte bulunmuştu (Bochenski 1994, 24). Felsefe yapmanın elbette kendi tekniği, yolu ve düşünsel bağlantı ile yolları vardır. Diğer taraftan bunun ötesine uzanan ve olanı dile getiren diğer disiplinlerde de – bilinçli veya bilinçsiz- felsefi bağlantılar vardır. Şiirde, sanatta, edebiyat veya bilimde bu bağlantıları göz ardı edemeyiz. Yine müziğin ruhumuzda uyandırdığı etkide, din adamının metafiziksel ifadelerinde ya da psikolojinin pek çok yöneliminde (tekniğinde) felsefi soruların – sorgulamaların derin izleri ve bağlantıları vardır.

Olanı yönelik her disiplinin sorularının ötesinde, felsefenin de cevaplardan daha önemli sınır –metafizik- soruları vardır. Wittgenstein’in *Tractatus* adlı eserinde dile getirdiği (1985, 15-16) gibi, “dünya mantıksal uzam içindeki olgulardan ibarettir. Olgu bağlamı içindeki her şey” dilsel ve mantıksal dünyamızın olanaklı varlık biçimleridir. Dile gelemeyen ama zihnimizi meşgul eden felsefenin cevabını aradığı metafizik sorular konusunda Wittgenstein (1985, 165) yedinci ve son önermesinde “üzerine konuşulamayan konusunda susmalı” diyerek noktayı koymuştu. Felsefe, tarihi boyunca metafiziğin ve bu türden soruların sürekli dile geldiği bir süreçtir. Düşüncenin dile geldiği bu uzamsal yapıda felsefe, olana yönelik öteden beri süregelen -eskimeyen- niteliğinden ileri gelir. Felsefenin olanı bilmeye dönük bu niteliği rasyonel, bilimsel dolayısıyla reflektif düşünsel bir etkinlik olmasının sonucudur.

Felsefe, tüm tarihi boyunca *olanı olduğu gibi ortaya koyma* ideali içinde olmuştur. Böylesi bir ideal içinde, “felsefe yapma” durumunda olmak sürekli bir düşünme durumunda olmayı gerektirir. Düşünürün görevi, bir bakıma incelediği ‘obje’ alanını bütün bağlantısal özelliklerini ortaya koymak olduğundan, ‘olan’ tasarımı ideal bir yapıda kurulmaya çalışılır. Düşünür bu kurmada yalnızdır; her kurma gibi kendisine yeni baştan yöneldiği bu alan onun için bilinmeyen ama öğrenilmeye çalışılan bir alandır.

Heidegger’e (2019,17) göre: Böyle bir öğrenmeye kendimizi bıraktığımız an, henüz düşünmeye hâkim olmadığımızı da itiraf etmiş oluruz. Ona göre öğrenmek demek:

“Yapmalarımızı bize özsel olarak hitap eden bir denkliğe getirmektir. Böyle bir getirmeye muktedir olabilmemiz için yola çıkmamız gerekir. Düşünmeyi öğrenmek için girdiğimiz yolda düşünmeyi öğrendiğimiz zaman her şeyden önce aceleci bir şekilde müşkil soruları görmezden gelmemeliyiz, bilakis kendimizi hiçbir buluş ile bulunması mümkün olmayan şeyi arayan sorulara vermemiz gerekir” (Heidegger 2019, 22-23).

Bilme, anlama kısacası öğrenme – düşünme yolculuğunda bilim adamı gibi düşünürün hareket noktasını saptayan ne bir ilkesi ne de başka bir referans kaynağı vardır. Olsa olsa onun için ‘olan’ hakkında daha önce kurulmuş başka bağlantısal kurmalar vardır ki, o ya bunu kabul eder ya da ‘olan’ üzerine kurgulanmış başka görüşler oluşturur. Başka deyişle, felsefenin sorunu, düşüncenin içine gömüldüğü sonsuz yitirmeksizin, bir tutarlılık kazanmaktır. Bu süreç, kaosa göndermeler yapmaya çalışan bilimin sorunundan çok farklıdır: bilimde birincil olan, ışık ya da göreceli ufuktur. Felsefeyse, tersine, içkinlik düzlemine varsayarak ya da onu çatarak iş görür (G. Deleuze / F. Guattari 1993, 45). Her halükarda düşünür başka kurmalarda ya bir eksiklik gördüğünden ya da yanlış kurulmuş başka bağlantılar gördüğünden bunu yapar. Burada tartışılmaz bir yön var ki düşünürün erek noktası, ‘olanı’ her nasılsa onu o yapan özellikleri ile ortaya koymaktır. Düşünürün bu ereği, hatta tüm felsefe tarihi bu ideal etrafında biçim kazanır. Heidegger’e göre, felsefe, bilim ve doğal olarak düşünme ekseninde tüm bilimlerin felsefe ile olan kökensel ve kopmaz bağı şü şekilde ifade eder:

“Tüm bilimler iki şekilde felsefeden kaynaklanmıştır. Felsefeyi terk etmek zorunda oldukları surette bilimler felsefeden gelir. Bu şekilde ayrılarak ortaya çıkan bilimler, kendilerinden hareketle sıçramayı (Sprung) kökene (Ursprung) geri sıçrayamazlar (springen). (Bu şekilde ayrılmış olanlar), artık onları sadece düşünmenin bulmaya muktedir olduğu bir özsel alanın sorumluluğuna verilmiş olarak kalırlar; düşünmenin kendine ait olana muktedir olması şartıyla” (Heidegger 2019, 32-33).

Genel anlamda, felsefi düşüncenin gerçekleştirdiği başarıları sıralamaya gerek duymadan insan dünyasının realitenin üzerinde şekillendiği birçok başarının kaynağında felsefi bağın ve düşünmenin kendisi –örtük de değil apaçık bir şekilde- kendini gösterir. Sıkça yapılan bir kıyaslamaya, felsefi başarının bilimsel başarı ölçüsünde ki tartışması ise popülist bir tutumdan öte, felsefe – bilim ekseninde düşünme ile kurulan kökensel bağın unutulması ile ilgili olsa gerek. Felsefe yapma, başka deyişle düşünme, ister bilimsel isterse de sosyal alandaki her kurmada kendini yeniden gösterir.

Sosyoloji, hukuk, psikoloji, tıp, fizik ya da biyolojinin özgün realitesinde her zaman bir felsefe yapma vardır. Nitekim bilmeye ve açıklığa dönük tüm bilimler de felsefe yapmanın olana yönelik olarak ortaya koyduğu bakışın bir benzerini yapmaktadır. Realiteye bakmanın farklı yollarından geçerek olanı anlamaya, değerlendirmeye ve betimlemeye çaba gösterirler. Felsefe yapmada düşünür değerlendirme yaparken olanın arkasındaki temeli kavramsal olarak ortaya koymaya çalışır. Felsefe yapmak deyiminden belirli bir amaçlılığın olduğu yargısı kolayca çıkarılabilir, bu amaçlılık bir şey için bir şeyi araştırmanın amacı olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla düşünürün görevi doğal olarak düşünmesinin amacı bir şeye yöneliktir; o da olanı olduğu gibi görmeye yönelik bir amaç olsa gerek.

İlk felsefe olarak metafizik, varlığın doğası üzerine olan soruyla başlar. Bütün varolanların

ve varlığın kalıcı doğası - özü nedir? Metafiziğin konusu bu sorudan hareketle başlamıştır. Metafiziğin bu sorusu, felsefe tarihi içinde yanıtı aranan en kadim soru olma özelliği taşımaktadır. Düşünmenin bir imkânı olarak “felsefe yapma” etkinliği bu sorunun açtığı yoldan gelişen başka soru ve bağlantılardan hareketle düşünmeye paralel olarak yaşamaya devam etmektedir. “Felsefe yapma” etkinliğinde insanın düşünme faaliyeti içinde olmasını Heidegger “düşünmeyi öğrenme” olarak yorumlamaktadır. Ona göre:

Düşünmeyi öğrenmek belki de sadece dolap yapmaya benzer bir şeydir. Elin her yapıtı düşünmeye dayanır. Dolayısıyla bilhassa icra edilmek istendiğinde düşünmenin kendisi insanın en kolay ve bu sebepten en zor el-zanaatıdır. Düşünmeyi öğrenmemiz gerekiyor, zira düşünme yetisi, hatta düşünme istidadı bizim düşünmeye muktedir olduğumuza teminat değildir (Heidegger 2019, 31).

II

Düşünmenin konusu felsefe ile birlikte bir kez daha düşünme olur. Başka bir deyişle, düşünce tarihi düşünmenin peşinden giden reflektif bir hal alır. Mutlak anlamda ne felsefe ne de bilim durağan bir yapıda olmamıştır, bu durum araştırma nesnesinin durağanlığından ziyade bağlantısal sürecin -başka deyişle düşünmenin- tamamlanmadığına işaret eder. Bu tamamlanmamışlık sayesinde ki felsefi düşünüş ve sorusu olanın gizemini açıklamaya çalışır. Varlık ve varolan en genel doğasını kendinde saklı tutan bir giz içinde karşılar düşünürü. Düşünme ile birlikte bize kapalıymış gibi duran bu saklı “verilmişlik”, felsefe sayesinde gizemini bize açar. Tüm düşünce tarihi, deyim yerindeyse bu gizemin açıklığa kavuşma çabasıdır adeta. Öğrenmek ve anlamak isteyen için açıklık bir lütuf olur. Düşünürün ediminde bu lütufkarlık açıklığın bize sunmuş olduğu kökene yolculuk süreci, başka deyişle “felsefe yapma” ile kendini ortaya koyar. Bütün insani başarıların kaynağında bu gizemin kendini açması yatmaktadır.

Düşünce tarihi genel olarak bu idealini koruyadursun, parçalı da olsa realiteye dönük olarak genelleyici sayılabilecek öğretiler birçok başka başarıya giden yolu aralamıştır. Bütün felsefi öğretilerin ortak özelliği olarak bu genellemeler, kurulmuş birer yapı olarak karşımızda dururlar. Bu yapı ya da yapılar, düşünürün araştırmasının bir sonucu; en nihayetinde sisteminin bir ürünü olarak ortaya çıkar. Düşünmenin görevi ya da ödevi içinde böylesi bir çaba, “felsefe yapma” olarak olanın -saklı- yapısı içinde ortaya çıkar.

Kuçuradi’ye göre, “felsefe yapma” olarak olana bakışta “düşünürün görevi, başkalarının yaptığını arkasından meşru göstermeye çalışmak değildir. Onun görevi, olan ve olan bitenin temelini göstermek, bu temeli göremeyenlerin de görmesine yardımcı olmaktır” (Kuçuradi 2020, 2). Böylelikle, olana bakışı güçlendiren başka deyişle temellendiren düşünür; kurduğu mantıksal bağlamı tutarlı bir biçimde ortaya koyan kişidir. Sokrates ve Platon ile başlayan “felsefe yapma” geleneğinde bu işleyişi görürüz.

Düşünürün mantıksal dizgesinde anlam bulan “felsefe yapma” kişisel, öznel bir tutumun ötesine uzanır. Bu durum, Husserl tarafından felsefenin “en kesin bilim olma savıyla” temellendirilmeye çalışılmıştır. Husserl’e göre:

“Felsefe ‘ilk başlardan beri hem kesin bilim, hem de en yüksek teorik gereksinimleri karşılayacak ve etik dinsel bakımından saf akıl normları tarafından düzenlenmiş bir yaşamı olanaklı kılacak bir bilim olma iddiasındadır’ (Husserl 1997, 7).

Ne var ki, Husserl’e (1997, 11) bakılırsa felsefe kesin bir bilim olma iddiasını gelişmesinin

hiçbir dönemde yerine getiremedi. Örneğin “felsefedeki Sokrates - Platon devriminde olduğu gibi, yeniçağın başlarındaki skolastiğe karşı bilimsel tepkilere, özellikle de Descartesçı devrime böylesi tam bilinçli bir kesin bilim olmayı isteme egemendi”. Sonraki felsefi geleneklerde de bu durum egemen bir şekilde varlığını hep hissettirmiştir.

Kesin bilim olma savındaki felsefenin bunu yerine getirememesinin önündeki en bariz engel tartışmalı ve kendine özgü yapısından meydana gelir. Başka deyişle “her tutum kişisel kanı, okul yorumu, bakış açısı meselesi olduğundan” ileri gelir (Husserl 1997, 9). Felsefenin pozitif bilimlerin aksine öğreti ve ona ilişkin yönteminden türeyen farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Buna rağmen, felsefi etkinliğin doğasında saklı bir kesinlik ideali olduğunu tarihi boyunca her zaman gözlemlemek mümkün olmuştur (Husserl 1997, 11). Nitekim felsefe, olguların arkasındaki temel belirleyici olanın bilinmesinin görevini kendisi üstlenerek, bilimsel olan ve olmayan disiplinlerden farklı olarak bunu gerçekleştirme savından hareket eder.

Böylesi bir yönelimi Husserl fenomenolojik ‘ne’lik kavrayışı’, başka deyişle olguların gerisindeki temeli belirleme olarak nitelendiriyordu. Husserl’in fenomenolojik nelik kavrayışını, Heidegger bilme eğiliminde olan düşünür için “fenomenoloji” ifadesini öncelikli bir yöntem olarak görür. Ona göre:

“Bir yöntem, kavrama ne kadar sahici nüfuz edebiliyorsa ve bir bilimin ilkece icra edilme tarzını ne kadar kapsayıcı biçimde belirleyebiliyorsa, şeylerin kendisiyle olan hesaplaşmasının kökleri de o kadar asli olacak ve teorik disiplinlerde bile bolca bulunan teknik işlem diye adlandırdığımız şeylerden bir o kadar uzak duracaktır” (Heidegger 2018, 55).

Temellendirme arayışı içinde olan düşünürün “felsefe yapma” etkinliği, genellikle bir sınır çalışması olarak ortaya çıkar. Nitekim felsefe yapmada, felsefenin kendine temel alabileceği ne bir öğreti ne de bir sistem vardır. O, kendi temelini kendinde yaratmaya çalışır. Burada olup biten her şey düşünürün düşünmesinde bir ‘şey’ olur. Düşünür, nesnesine ve onun bağlantısal bütün ifadelerine, en sonunda kendi değerlendirmesiyle artık yeni bir olanak açmıştır.

Düşünürün burada kurduğu tüm bağlantı öbekleri, kendi araştırmasının ürünü olarak durur. Onu durduramayan ise “olana” farklı bakma tarzlarının çokluğudur. Olan bitenin sınırsız çeşitliliğinin ötesine geçemeyişimiz, onu tek bir öğreti sistemiyle dile getirmenin olanaksızlığından ileri geliyor. Tutarlı da olsa felsefede dile getirilen birçok öğreti sistemi mevcuttur. Bu öğretiler tutarlı temellendirmelere dayalı da olsa tartışılmaz değildir. Olanı temellendirmek için kurulan felsefi bağlantılar tarihsel olarak birbirini besleyerek gelişmiştir.

Düşünür olana bakarken gerçekliğe rasyonel bir perspektiften bakıp onu açıklığa kavuşturmak ister. Olanın çeşitliliği karşısında yapılan temellendirme ve kavramsallaştırmalarla ortaya çıkan teori ve öğretiler varlığın birbirinden farklı yönlerini açıklığa kavuşturur. Varlık, bilgi, metafizik, değerler, insan, dil, hukuk vb. konular üzerine gerçekleşen “felsefe yapma” tarzlarının her biri birbirinden farklı savlar ve sonuçlar ile ortaya çıkar. Bunun nedeni olana her bakışın veya yönelimin varlığı farklı bağlantılardan hareketle açıklamasından ileri gelir. Kuçuradiye göre:

“Sözü edilen bu sorun, aynı zamanda çağdaş insan bilimlerinin de bir sorunudur. Çağdaş insan bilimlerinde göze çarpan bir eğilim, bütün insan fenomenlerine ‘bilimsel metot’la yaklaşma, ‘indüksiyon’ ve mantıksal çıkarımlar, problemleri çözme eğilimidir. Dolayısıyla birçok soyut analogiler kurulmakta ve birçok soyut genellemelere saptanılmaktadır. Bu türlü yaklaşım, metafizikten arınmış tek yol olarak görülür” (Kuçuradi 2020, 20-21).

İnsan bilimleri veya sosyal bilimler olarak araştırma yapan sosyoloji, psikoloji, sosyal antropoloji vb. bilimler varlığa gnosiolojik açıdan yaklaşırlar. “Gnosiolojik açıdan bakma: var olanı sadece ‘obje’, insanı da sadece ‘suje’ olarak görmekten; yani her ikisini de içinde buldukları varlık bağlantılarından veya real ilişkilerden kopararak bakmaktan başka bir şey değildir” (Kuçuradi 2020, 20). Böylesi bir yönelimde insanı ve onun dünyasını gnosiolojik bakış açılarının merkezine alıp değerlendirmek birbirinden farklı -izm’lerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İnsanı ve onun yapıp etmelerinin –başarıları ve üretimleri yönünden- incelenmesinde kuşkusuz bu bilimlerinin her birinin önemli katkıları vardır. Ne var ki, bütünsel olarak bir gözlem veya sonucun hedeflendiği yerde; parçadan hareketle bütüne doğru yapılacak çıkarımlar eksik kalacaktır. Bütüncül olarak insan ve onun fenomenlerinin araştırılmasında “ontolojik-antropolojik yol elverişli bir yoldur” (Kuçuradi 2020, 21). Bu yol bir metottan çok yaklaşım olarak görülmesi gerektiğini dile getiren Kuçuradiye göre:

“Çağımızda ‘felsefe ve sosyal bilimlerde metot metafiziklerinin’ çokluğuna işaret etmektedir. ‘Felsefe yapma’ olarak olanı değerlendirmede bulunmak, ‘değerlendiren ile değerlendirilenin yapısal özelliklerini göz önünde bulunduran bir fenomen analizi ve buna göre temellendirme yapma gerekliliği ortaya çıkar’” (Kuçuradi 2020, 22).

Düşünürün ortaya koyduğu etkinlik olarak “felsefe yapma”, varlığı onun diğer görünüm ve özellikleriyle bütüncül bir çerçevede ele alır. Günümüzde uzmanlaşma pratiklerinin başını alıp gittiği bir süreçte, felsefi etkinliğin ortaya koyduğu bütüncül bakışın değeri daha çok hissedilmektedir. Değerlendirme yanlışlığı veya eksikliği sebebiyle yaşanan sorunlara veya çatışmalara bakıldığında bu konunun önemi ortaya çıkar.

III

“Felsefe yapmanın” diğer disiplinlerden farkı nedir? Veya düşünmenin konusunu ve yöntemini belirli şekilde felsefe açısından sınırlandırmanın imkânı var mıdır? Kuşkusuz hem pozitif hem de insan bilimlerinde araştırılan nesne alanı, belirli bir yöntem ve metod ile yapılmaktadır. Bu bilimler sınırlı, belirlenmiş yasaları olan ve ölçeklendirilmiş bir kavramsal şema etrafında yapılmaktadır. Benzer bir sınır veya yöntemin felsefe yapmada söz konusu olamayacağını bize düşünce tarihi göstermiştir. Kaldı ki düşünür bilmeye, bilgiye ve araştırmaya olan tutkusunu felsefe yapmada her anlamda göstermektedir.

Düşünürün hakikate, doğruya yönelik arayışı ve araştırması akıl yürütmelerle ve gerekçelendirilmiş mantıksal dizgelerden ibarettir. Açıklığı, tutarlılığı ve rasyonel varsayımlarının izleğinin bütün inceliklerini bu mantıksal dizgesinde gösterir. En yalın haliyle düşünür bu arayışında bize “felsefe yapmanın” adeta sanatını, inceliklerini ortaya koymaktadır. Bertrand Russell (2020, 17) “felsefe yapma” sanatını ve inceliklerinin en önemli özelliği olarak onun bize “doğrunun ne olabileceğini ya da büyük bir olasılıkla ne olduğunu bilmek istediğimizde bize nasıl ilerleyeceğimizi” göstermesi olduğunu ileri sürer. Başka deyişle, felsefe özel türden soru ve sorunlardan ziyade genel olanı evrensel olabilecek bir ereksellikle anlama arayışıdır.

Husserl, fenomenoloji ile aslında tüm düşünme disiplinlerinin yerine getirmediği ve en kapsayıcı şekilde de felsefenin henüz başaramadığına inandığı en genel kesinliği ifade etme amacındaydı. Her türlü görelî bağlantıdan sıyrılmak ve kesin bağlantısal ifadeler oluşturma, doğrusu düşünce tarihinin peşinden koştuğu şeyi özetliyordu.

Felsefi değerlendirmenin çokluğu ve insan yaşamının türlü yönlerinde yapılan değerlendirmeler içinde, doğruluğu tartışma götürmez bilgisel tarzda değerlendirmelerimiz vardır. Bu

çeşitlilikte olanı olduğu gibi görmek gibi en kuşatıcı bakışın henüz gerçekleşmediği savı doğrudur. Ancak, bu bakışların bazılarının doğru olma olasılığının yadsınamayacağını Aristoteles metafiziğinde şöyle dile getirir:

“Hakikatin araştırılması bir anlamda güç, bir başka anlamda kolaydır. Bunun bir delili hiç kimsenin tam olarak onu elde edememesi, ancak öte yandan insan türü olarak ondan uzak olmamızdır. Herkesin şeylerin doğası hakkında söyleyecek doğru bir şeyi vardır. Bu şeyin kendisi, hakikatle ilgili olarak az bir şey veya bir hiç değerindeyse de bütün düşüncelerinin bir araya gelmesi, oldukça çok şey meydana getirir. Bundan dolayı hakikatle ilgili durum, atasözündeki duruma benzer görünmektedir: ‘Bir kapıya kim isabet ettiremez?’” (Aristoteles 1996, 993b s. 145).

Aristoteles, felsefi düşünüş ne kadar yetkin olursa olsun ‘insan türü’ deyiminden olanaklı koşulları bağlamında hakikati bütünsel bir açıdan görmenin imkânsızlığından söz etmektedir. Aynı yerde insan oluşumuzun bütünsel olmasa da hakikatin bir parçasını bilebileceğini de kabul etmektedir. Gündelik hayatımızın çok çeşitli başarılı buluşları vardır; bu gerek bilimlerde gerekse de felsefede ileri sürülen birçok teorinin bütünsel olmasa da gerçekliği belli bir açıdan bilmenin olanaklı olduğunun olumlanmasıdır. Doğaldır ki bütün bilme etkinlikleri, fenomenler hakkında ileri sürülen birçok sav buradan çıkarılabilecek doğal bir sonuçla hakikatin belli bir yanından da olsa gerçekliği yakalayabilmektedir. Kuçuradiye göre:

“İnsanı, etkinliklerini ve başarılarını problem edindiğimizde, bütün bu yolların sağlayabildiği şeyler vardır. İnsanın kökleri bütün varlığa yaygın olduğundan; etkinlikleri, fenomenleri ve başarıları, bir bütün ya da parça bütünlükler olarak, içlerinde çeşitli yapıda problemler (aynı zamanda kausal ve teleolojik olan oluşlarla ilgili problemler, değer anlam problemleri) bütün bakma ve düşünme yolları ayrı ayrı şekillerde elverişli olabilir. Böylece parça araştırmalarında hangi yolun ağır basacağını, bu parçanın ait olduğu varlık alanının yapı özelliği belirler” (Kuçuradi 2020, 21).

Bu böyle olunca, saf bilimsel bir bağ kurmanın yalnızca doğal varlıktaki bir fenomen söz konusu olunca gerçekleşebileceği ve bunun ürününün doğru ve kesin bir bilgi olabileceği açıktır. Felsefe yoluyla kurulan bağ veya temellendirmenin özelliği ise olana bakarken onu yapısal özellikleriyle açıklama çabası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ne var ki, felsefe yapmada bu bağ kurmayı dolayısıyla fenomenlerin kavranılıp açıklanmasını belirleyen farklı bakma tarzları vardır. Fenomenlere farklı bakma tarzları, aynı fenomenin birbirinden farklı açıklanmasına yol açar. Özellikle insanla ve tarihsel varlıkla ilgili fenomenlerin karşısında bu, sık sık yapılan bir şeydir. Felsefede bu problem, felsefi araştırmada hareket noktasını neyin belirlediği problemidir. Çünkü bu, bir fenomenle ilgili soru sorma tarzını –araştırılacak problemin konusunu- ve analiz tarzını büyük çapta etkiler (Kuçuradi 2020, 18). “Felsefe yapma” sanatı hakikate, bilgiye en nihayetinde tutarlı temellendirmelerden teşekkül etmektedir. Düşünürü bir fenomeni açıklamaya veya anlamaya iten en derin motivisi sorusudur. Sorunun bakış açısına yol açan; bağlantısal daha başka pek çok soruya gebe olarak geliştiği en yaygın ve genel bilim şüphe yok ki felsefedir. İster bir fenomen olsun ya da olgu, olay veya durum olsun felsefi bir bakışın bakma tarzını belirli, nesnel ve objektif bir metod içinde sınırlandırmak olanaklı değildir.

Alanların çeşitliliği, bakış tarzlarının da çeşitliliğini de beraberinde getiriyor. Bir bütün olarak felsefede, farklı tarzlarda fenomen alanları olduğundan artık burada fenomenlerin gerisindeki temele yönelmede tek bir yol da yoktur. Burada artık araştırılan fenomen alanının amacına göre incelemeler de farklılıklar taşıyacaktır. Felsefe tarihinde de buna benzer çeşitli örnekler gösterilebilir. Her Düşünür öğretisinin bir gereği olarak ne kadar toptancı bir görüş geliştirirse geliştirsün incelemesinin ilerleyen safhalarında ya salt epistemoloji yapar, ya ontoloji ya da metafizik. Düşünürün bu sapması benzeri alanlardan birini daha çok öne çıkararak bir yaklaşım geliştirmesi, kendi öğretilerine yol açma olarak da görülebilir. Bu tümüyle düşünürün kendi geliştirdiği öğretisinin bir sonucudur. Olanı olduğu gibi görme burada terk edilmiş değildir; aksine olan daha çok derinlik kazanmaktadır.

Her yöntem ve araştırmanın, doğal olarak problemini ortaya koyma ve onu inceleme biçimi kendine özgü bir karakter taşır. “Felsefe yapma” sanatı, soru ve sorgulamalarla nesnesini bütün görüş açılarından görmeye, temellendirmeye çalışır. Bu temellendirmede incelenen nesne alanı fenomenin kendine özgü özellikleri belirleyici rol oynamaktadır.

Düşünmenin bir imkânı olarak “felsefe yapma” olana dönük olarak gerçekleşen, insan başarılarının en önemli mihenk taşıını oluşturur. Akıl sahibi bir varlık olarak insanın, tarih boyunca daha iyi bir hayat için ortaya koyduğu başarılar; “felsefe yapmanın” bir imkânı olarak düşünmenin patikası sayesinde mümkün olmuştur. Düşünürlerin “olana” dönük bütünsel sistemler kurarak anlamaya çalıştığı fenomen ve onun yapısı, medeniyetimizin en yüksek başarılarına zemin aralamıştır. Aklın ilkin soyut ve ilkesel yapısı, bunun üzerinde bilimsel sistemlerin yükselmesi uzun ve zorlu mücadelelerle mümkün olabilmektedir.

“Felsefe yapmanın” sadece -ne anlama geldiği hala kuşkulu olacak şekilde- bilgi, varlık, dil vb. ile ilgili olduğu dile getirilir her zaman. Rasyonel bir temellendirme sanatı olarak “felsefe yapma”, diğer bilimlerden farklı olarak sınırlı veya belirli yasaları olan dar kapsamlı bir etkinlik değildir. Bertrand Russell (2020, 41) da filozofun düşünmesinin genel sorunlar üzerine tarafsız bir şekilde olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre düşünürün bu tutumu onu adalet ve yansızlıkta doğru amaçlara götürecektir. Bir temellendirme ve anlama - anlamlandırma sanatı olarak felsefe, evrensel bir niteliğe sahiptir. Nitekim rasyonel işleyişi ve buna ilişkin sorgulama tarzı, felsefenin tarihselliği boyunca bize onun evrensel özelliğini yeterince göstermektedir.

Pozitif bilimler olsun diğer metot ve yasalılık temelindeki bilimlerin yaptığı gibi; felsefe nesnenin veya fenomenin sınırlı bir özelliğiyle ilgilenmemektedir. Diğer bilimlerin kabulleri, paradigmaları ve belirlenmiş neden - sonuç arasındaki bağlantılar gibi kabuller “felsefe yapmada” söz konusu olamaz. Salt bu yönüyle bile olsa felsefe indirgemeci deneysel yöntemlerden hareket etmez. Felsefe elbette bu yöntemleri kabul etmekle birlikte, sınırlayıcı olması hasebiyle daha geniş ve başka açılardan bakılabileceğini göz ardı etmemektedir (Aristoteles metafizikte bilimin neden – sonuç ilişkisi temelinde pratik amaçlar etrafında deneysel bilgiyi, felsefenin ise bilgelik peşinde olarak en kapsayıcı olan evrensel nedenlerin bilgisi olduğunu ileri sürer. Ona göre felsefe en kapsayıcı bilgi olarak bilinmesi en güç olan şeyin bilgisidir (Aristoteles 1996, 41).

Temel bir bilim olarak felsefe, hem bakış açısı hem de daha kapsamlı oluşu itibarıyla diğer bilimlerden ayrılır. Pozitif bilimler ve diğer yöntemsel analiz ve çıkarımlara dayalı bilimlerin sonuç olarak ortaya koyup paranteze aldığı bilgiler düşünür için hiçbir zaman kapanmamaktadır. Düşünür felsefe yaparken köke, temele ulaşmaya çalışır. Dolayısıyla onun sorusu reflektif olarak kendi düşünmesini de içine alan, deyim yerindeyse kendi gözlerine bakmaya çalışan keskin bir göz olma çabasıdır. Başka bir deyişle, “felsefe yapma” sorgulama, araştırma ve incelediği fenomenin bütün bağlantısal özelliklerini ortaya koyan evrensel, temel bir bilimdir.

Bilimin veya bilimsel işleyişin sonuçlara yönelik ilgisine karşılık, “felsefe yapma” en az sonuçlar kadar süreçlere de önem vermektedir. Evrene, insana, bilgiye kısacası varlığa dair pek çok veri ve bilgiyi ancak doğru kurulmuş ve kurgulanmış mantıksal dizgelerden geçerek kurabiliriz. Kök bilim olarak felsefe, bütün bilimlerin hem süreçlerini hem de sonuçlarını sorgulayabilecek analizler yapar.

Dış dünyaya bilme ve anlama temelinde yaklaşan insan sanata, bilime ve felsefeye başvurmuştur. Her birinin bilme tarzları, yönelim biçimleri ve ortaya çıkardıkları sonuçlar birbirini reddeden – dışlayan bir tutum içinde değildir. Tersine birbirlerine varlığın veya olanın bambaşka görünüm ve tarzını ortaya koyup destek olurlar. Açıklama ve anlamanın uzun düşünce tarihinde bu dayanışmanın ve izin birbirine çıkan yollarıyla doludur. Bu tarihsel yolculukta felsefe yapma da genel olanı araması ve aklın sorgulamalarına bilgelikle, bilme istenciyle yaklaşarak hem teorik hem de pratik aklın sınırlarını keşfetmeye koyulmuştur.

Sonuç olarak felsefe yapmak, olana yaklaşımında kendi varlık koşulu gereği bazı imkânlarla sahiptir. Bütün düşünce tarihi ‘gerekli’ olma koşulunun kapsayıcı bir gözle olan bitene bakışımızı zorunlu kılmaktadır. Yeterli koşul henüz gerçeklik kazanmıştır demek için fazla acele ve iyimser bir öngöründen öteye geçemeyecektir. Çünkü ne henüz felsefe ne de bilimler bu anlamda toptan bir başarı göstermemişlerdir. Belki de her küçük! başarı bizi olanın gerisinde kalıcı olana yaklaştırıyor, ama bilinmesi gerekli bir şey var ki, o da gizem perisi bir yerlerde zihnimizi hala kurcalamaktadır. Gizemli olanın çekiciliği kurgumuzu beslemeye devam ediyor. Metafizik iddiasını hala sürdürmektedir; çünkü o felsefenin damarlarında ki kan olmaya ve her türlü ideal yaklaşımın gerisindeki motive edici gerçek güç olmaya devam etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Aristoteles, 1996, *Metafizik*. Çev.: A. Arslan; Sosyal Yayınları. İstanbul.
- Bochenski J. M. 1994, *Felsefece Düşünmenin Yolları*. Çev.: K. Dinçer. ARK Yayınevi. Ankara.
- Deleuze G. / Guattari F. 1993, *Felsefe Nedir?*. Çev. T. Ilgaz. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- Heidegger, M. 2018, *Varlık ve Zaman*. Çev. K. Ökten. Alfa Yayıncılık. İstanbul.
- Heidegger, M. 2019, *Düşünmek Ne Demektir*. Çev. İ. Turan. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Husserl E. 1997, *Kesin Bilim Olarak Felsefe*. Çev. A. Kaygı. Türkiye Felsefe Kurumu. Ankara.
- Kuçuradi İ. 2020, *İnsan ve Değerleri – Değer Problemi-*. Türkiye Felsefe Kurumu. Ankara.
- Russell B. 2020, *Felsefe Yapma Sanatı*. Çev. H. Kayıkcı. Profil Kitap. İstanbul.
- Wittgenstein L. 1985, *Tractatus –Logico Philosophicus-*. Çev. O. Aruoba. Bilim Felsefe Sanat Yayınları. İstanbul.